

УДК 376.37

О. В. Сокоренко

магістрант спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

К. О. Зелінська-Любченко

кандидат педагогічних наук, старший

викладач

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ІГРОВІ ПРИЙОМИ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У статті розглядається можливість використання авторських творчих ігрових прийомів у корекційно-логопедичній роботі з молодшими школярами з метою усунення у них мовленнєвих і супутніх немовленнєвих порушень.

В статье рассматривается возможность использования авторских творческих игровых приемов в коррекционно-логопедической работе с младшими школьниками с целью устранения в них речевых и сопутствующих неречевых нарушений.

The article discusses the possibility of using copyright creative gaming techniques in corrective and speech therapy work with younger students in order to eliminate their speech and related non-speech disorders.

Ключові слова: молодші школярі, корекційно-логопедична робота, творчі ігрові прийоми.

Ключевые слова: младшие школьники, коррекционно-логопедическая работа, творческие игровые приемы.

Key words: younger schoolchildren, correctional and speech therapy work, creative gaming techniques.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день особливої актуальності набуває необхідність своєчасного подолання порушень мовлення, які перешкоджають навчанню дітей в школі.

Корекція мовленнєвих порушень у дітей здійснюється методами навчання і виховання. Велике значення має вміле використання у корекційному процесі загальнодидактичних принципів. У логопедії розроблені різні форми впливу: виховання, навчання, корекція, адаптація, реабілітація.

Дослідження методів навчання – одне із центральних питань. Поряд з іншими методами і прийомами особливо

виділяються ігрові прийоми та їх роль в системі навчання молодших школярів в процесі усунення мовленнєвих порушень. Питання про їх використання вважається одним із важливих. Це пояснюється, віковими особливостями дітей, швидкою стомлюваністю, підвищеною емоційністю, яскравістю образів уяви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес дітей до гри і успішність протікання в її умовах всіх психічних процесів здавна привертала педагогів і психологів до використання ігрових прийомів у навчанні. І саме завдяки їх працям ми впевнено можемо сказати, що введення ігрових прийомів в керівництво дитячої діяльністю сприяє ефективності процесу навчання та корекції мовленнєвих порушень.

На закономірність формування у дітей рухів у процесі гри вказує в своїх роботах О. Запорожець; на формування моральних звичок – З. Мануйленко; В. Горбачова, З. Істоміна приходять до висновку, що у дитини, яка взяла на себе в грі певну роль, процес запам'ятовування протікає швидше і легше; такий же висновок про виконання дітьми нескладних трудових операцій в грі робить Я. Неверович [3].

Серед нечисленних робіт, присвячених дослідженню особливостей емоційно-вольової сфери та поведінки в грі дітей з мовленнєвими порушеннями, можна назвати праці таких вчених, як В. Шкловський, В. Селіверстов, Л. Зайцева, О. Орлова, Л. Гончарук, Г. Волкова, С. Ключева та інші. На думку цих вчених, порушення мовлення впливає на ігрову діяльність. Т. Ткачова помітила, що діти з мовленнєвими порушеннями нерідко втрачають можливість спільної діяльності з однолітками в грі, не вміють висловити свою думку, бояться здатися смішними, хоча правила і зміст ігор їм доступні. Л. Шипіцина і Л. Волкова писали, що дітям із порушеннями мовлення складно усвідомлювати емоції як свої, так і чужі. Це призводить до того, що дитина не може диференціювати схожі емоції. Найбільше страждає розуміння емоцій героїв гри [4].

Мета статті – розглянути можливості використання ігрових прийомів у процесі логопедичної роботи з дітьми

молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Подолання порушень читання і письма у молодших школярів передбачає насамперед формування мовленнєвого аналізу і синтезу. В ході корекційної роботи логопед нерідко стикається з тим, що учні відчувають труднощі при виконанні навіть нескладних мовленнєвих вправ, погано засвоюють навчальну лексику; пізнавальні інтереси, самоконтроль і самооцінка у них на низькому рівні [1, с. 38].

Подолати ці труднощі та надати привабливість занять допомагають мовленнєві ігри. У грі діти не тільки легше оволодівають навичками мовленнєвого аналізу та синтезу, але і вчать оцінювати свої відповіді та рішення, а також відповіді та рішення інших. Учні звикають до того, що кожне запропоноване логопедом завдання таїть в собі певну «хитрість», «фокус», вимагає від них самоконтролю і самооцінки, активної уваги, мисленнєвої та мовленнєвої діяльності [2, с. 192].

Хоча запропоновані завдання підкорюються певній навчальній задачі, у них в наявності є яскравий ігровий елемент, і, як передбачається у грі, кожен раз визначається переможець.

Ігрові ситуації захоплюють дітей, знімають напруженість, втому, відчуття самотності, які нерідко відчувають дітьми на уроках з рідної мови.

Нижче ми пропонуємо деякі ігри з методики, складеної з урахуванням поетапного формування навичок мовленнєвого аналізу і синтезу.

1. Вербальний аналіз і синтез

На цьому етапі корекційної роботи гри та ігрові прийоми використовуються з метою навчити дітей виділяти запропоноване з потоку мовлення; граматично правильно скласти речення; виокремлювати з речення слова; закріпити знання термінів «слово», «речення».

Закінчи розповідь

Завдання. Прослухати розповідь і додати одне речення так, щоб розповідь виявився завершеною за змістом. З усіх варіантів, запропонованих дітьми, вибирається найвеселіше, найбільш сумне або фантастичне закінчення розповіді.

Рибалки

Двоє друзів, Гриша і Юра, домовилися, що завтра спозаранку відправляться на риболовлю. Гриша завів будильник на п'ять годин і спокійно заснув, а Юра про всяк випадок взагалі не лягав спати. Вранці Гриша зайшов за Юрою, і обидва рибалки вирушили на берег озера. Як тільки вони дісталися до місця і сіли на колоді, Юра заснув. Минуло хвилин п'ятнадцять. Засмикалися обидва поплавки «Клює!» – закричав Гриша.

Варіанти закінчення: 1. Друзі разом смикнули вудки і побачили на гачках дві рвані калози – праву та ліву. 2. Від його крику клювання припинився, а Юра навіть не прокинувся.

Подивися, що вийшло

Завдання. Задиктовані логопедом окремі слова записувати в зошитах, а речення – на листочках. Виконавши завдання, відповісти на питання.

Жовтень. Настала пізня осінь. Місяць. Другий. На дворі негода. Часто ллють дощі. Осінь. Птахи відлітають в теплі краї. Люди називають цей час сумним.

Питання: 1) Що ви записували на листочках? (Речення.) 2) Що вийшло з речень? (Розповідь.) 3) Прочитайте, що записано в зошитах? (Слова.) 4) Чи об'єднуються ці слова спільною думкою? (Так.) 5) Чи можна назвати це реченням? (Ні.) 6) Як з цих слів отримати речення? (Змінити слово осінь, змінити порядок слів.)

Відповідай одним реченням

Завдання. Відповісти на запитання одним реченням (усно або письмово), намагатися, щоб речення було коротким і зрозумілим.

1. Питання може бути пов'язаний із запропонованим текстом, наприклад:

«На уроці природознавства ми вивчали овочі. В кінці уроку вчителька попросила: «А тепер нехай хто-небудь назве з усіх перерахованих овочів свої улюблені». Відповідати зголосився Діма «Я люблю горох, моркву, огірки і голубці», І всі засміялися». Чому всі засміялися?

2. Може бути поставлено запитання, що передбачає порівняння, наприклад: «Чим відрізняється урок читання від уроку математики?»

3. Можна використовувати відомі

питання-жарту, наприклад: Що можна побачити із закритими очима? (Сон.)

«Відповідай одним словом»

Дітям ставлять запитання, на які неможливо дати однозначну відповідь. Наприклад: Чи можна обходити автобус спереду? (Ні, не можна.) Чому восени з дерев опадає листя? (Відповісти одним словом можна.)

Завдання. Прослухавши твердження, відповісти «так», якщо воно вірно, або «ні», якщо воно помилкове. Учасник, що дав неправильну відповідь, «потрапляє в біду» – йому дають «штрафний» прапорець. По закінченню гри учнів, які «потрапили в біду» потрібно визволяти. Це робить логопед або один з учасників гри, задаючи питання або пропонуючи тому, хто програв завдання. Наприклад, треба придумати речення з п'яти слів або слово зі звуком л тощо. Гра може бути використана для повторення раніше вивченого матеріалу або в кінці заняття при підведенні підсумку.

Зразкові твердження: Звуки – це те, що ми чуємо. (Так.)

Букви ми чуємо і вимовляємо. (Ні.)

Бабка – це маленький птах. (Ні.)

Взимку дні коротші, ночі довші. (Так.)

Шифрувальники

Завдання. Виділити зі слова заданий склад, запам'ятати або записати його. В результаті з виділених складів складаються слова.

- 1) Виділити зі слова перший склад.
- 2) Виділити в словах ударні склади (письмово).
- 3) Виписати третій за рахунком склад.

2. Фонематичний аналіз і синтез

На цьому етапі діти вчаться визначати наявність і місце заданого звуку в слові; виокремлювати з слова перший або останній звук; визначати послідовність і кількість звуків в слові.

Дізнайся, хто ти

Логопед пояснює дітям, що в результаті виконання завдання кожен з них прочитає про себе в зошиті щось гарне.

Завдання. Прослухавши пару слів, визначити, який звук є в тому і в іншому слові пари, записати його в транскрипційних дужках. Далі зі звуків зібрати слово і записати за правилами

орфографії.

Гомін – гак, мама – каша, риба – рука, низ – нога, ми – лин, кий – мій.

Фокусники

Логопед показує 6 конвертів, в кожному з яких лежить листочок кольорового паперу. Дітям пропонується визначити колір листочка, не задляючи в конверт. Логопед, беручи в руки конверт, задає питання: «Якого кольору листочок лежить в цьому конверті?», Або: «Відгадайте, який тут листочок?» тощо. Один з дітей, на подив усіх інших, кожен раз вгадує правильно. Логопед пояснює, що цього учневі заздалегідь, був розкритий секрет фокусу, і пропонує всім здогадатися, в чому полягає цей секрет. Зазвичай діти самі або з мінімальною допомогою здогадуються, що учитель будує своє питання так, щоб перший звук першого слова позначав перший звук назви кольору.

Після цього логопед пропонує всім дітям стати фокусниками, відгадати назви предметів, зображених на картинках, що знаходяться в конвертах. Він показує 6 – 8 картинок, назви яких діти запам'ятовують. Логопед демонструє один за іншим конверти, задає питання, діти відгадують.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Використання системи різноманітних ігрових прийомів та ігор в якості варіанту мовленнєвих вправ не тільки дозволяє більш успішно вирішувати завдання корекційної роботи, а й, за нашими спостереженнями, сприяє загальному розумовому розвитку дітей. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробці та експериментальній перевірці методики подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів засобами ігрових прийомів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глухов В. П. Использование игровых приемов в логопедической работе по коррекции звукопроизношения у дошкольников / В. П. Глухов // Дефектология, 1993. – №4. – С. 37– 42.
2. Игры в логопедической работе с детьми [Текст] / под ред. В. И. Селиверстова. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1979. – С. 192.
3. Развитие предметных движений у ребёнка-дошкольника. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста / Под ред. А. Н. Леонтьева и А. В. Запорожца. М., 1995.

– С. 123.

4. Шипицына Л. М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Л. М. Шипицына, А. А. Хилько, Ю. С. Галлямова, Р. В. Демьянчук, Н. Н. Яковлева / Под науч. ред. проф. Л. М. Шипицыной. – СПб. : «Речь», 2003. – 240 с.

УДК 376.1-056.264:373.2

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

А. С. Волкова

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта (Логопедія,
Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

РОЗВИТОК НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ ТА МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ II РІВНЯ

У статті висвітлюються теоретичні основи та особливості використання ігрових прийомів з метою формування навичок спілкування та активізації мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня. Наведені ігри та ігрові прийоми, що їх доцільно використовувати під час логопедичних занять.

В статье освещены теоретические основы и особенности использования игровых приемов с целью формирования навыков общения и активизации речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи II уровня. Представлены игры и игровые приемы, которые целесообразно использовать на логопедических занятиях.

In the article, the theoretical foundations of the special features of the game are arranged using the method of shaping the keyboard and the active part of the child for the second half of the year. Presents games and gaming techniques that are appropriate to use in speech therapy classes.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, спілкування, корекційно-розвивальна робота, мовленнєва активність.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, общение, коррекционно-развивающая работа, речевая активность.

Keywords: general underdevelopment of speech, communication, correction and development work, speech activity.

Постановка проблеми.

Вітчизняні психологи (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, О. М. Леонтьєв, М. І. Лісіна, С. Л. Рубинштейн, Д. Б. Эльконин та інші) стверджують, що спілкування є однією з основних умов розвитку дитини, важливим фактором формування її особистості, головним видом людської діяльності [5]. Діти із загальним недорозвиненням мовлення належать до неоднорідної та чисельної групи, для якої характерним є порушення мовлення як основи спілкування, комунікабельності, засобу для передачі думок. Недостатнє засвоєння дітьми із порушеннями мовлення мовних засобів та мовленнєвих навичок обмежують можливості самостійного розвитку комунікативного потенціалу. Зміст Базового компонента дошкільної освіти висуває певні вимоги до рівня психічного, розумового та комунікативного (мовленнєвого) розвитку дитини: практичного оволодіння мовою (усіма її системами) і комунікативними вміннями та навичками [1]. Тому формування у дітей із загальним недорозвиненням мовлення навичок спілкування набуває особливо важливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні умови соціалізації старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в дошкільних навчальних закладах висвітлює М. А. Лемещук [4]. Т. Корольок, О. Ярмола розглядають основні форми зв'язного мовлення, описують особливості імпресивного та експресивного, діалогічного та монологічного мовлення у дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мовлення III рівня [3]. І. В. Мартиненко описує методику формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку [6]. Гру як один із найважливіших засобів розвитку мовлення дітей розглядає Н. В. Савінова. На думку вченого, в іграх діти використовують усі форми усного мовлення: розмовне мовлення, монолог, пояснення, опис, міркування, розповідь. У грі дітям доводиться слідувати за своїм мовленням, оцінювати і контролювати мов-